

Zondag 4 december 2016, 10.30u., Pauluskerk

lezing Oude Testament: Johannes 14: 15 - 26

lezing Nieuwe Testament: Mattheus 1: 18 - 25

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

De verweesde samenleving, de samenleving verweesd. Daarover het vanmorgen over. Het is de titel van een boek van Pim Fortuyn, dat in 1995 uitkwam. In dat boek geeft Fortuyn aan, dat van alle problemen waar de Nederlandse samenleving mee worstelt het ontbreken van een vaderfiguur misschien wel het meest nijpend is. En dan vader vooral in de figuurlijke betekenis van het woord. Een probleem, dat ons in hoog tempo opbreekt. Eeuwenlang was de vader in onze samenleving de steller en handhaver van normen en waarden. En normen en waarden zijn nodig, volgens Fortuyn. Niet alleen voor jezelf in je eigen leven. Maar vooral ook voor het leven met elkaar, in de samenleving. Want een samenleving waarin alleen maar de wet geldt van: "ik maak zelf wel uit wat ik doe", die is de naam "samen - leving" niet waard, vindt Fortuyn. Volgens hem is ergens in de roerige jaren zestig de vaderfiguur verdwenen en daarmee een belangrijk deel van de overdracht en de handhaving van normen en waarden. En daarmee ook van onze identiteit. Hij vraagt zich af of een anti-autoritaire en "ik doe wat ik wil"-samenleving op den duur wel een leefbare samenleving is. En of het niet hoog tijd wordt voor "nieuwe vaders". Voor nieuwe - of zo u wilt oude - normen en waarden. Normen en waarden, waarmee je aan de ene kant recht doet aan de vrijheid van de persoon, maar tegelijk ook grenzen stelt aan de grenzeloosheid van sommige mensen. De grenzeloosheid bijvoorbeeld van het liefst in groepen op motoren tijdens het weekend luid brullend rondrijden of dat idiote gebonk uit voorbijrijdende auto's, ook vaak hier in de stad. Een pleidooi dus om weer eens echt met elkaar te gaan samenleven. Om aan verweesde mensen weer ouders, maatschappelijke ouders, "vaders" te geven, in hun eigen belang en in het belang van ons allemaal. In 1989 schreef professor van Gennip, hoogleraar praktische theologie voor de Nederlandse Hervormde Kerk aan de Rijksuniversiteit van Leiden, een boek onder de titel "De terugkeer van de verloren Vader". Waarin hij - al ver voor Fortuyn - analyseert hoe wij mensen in het Westen er sinds de Verlichting steeds meer alleen voor komen te staan. Louter op onszelf teruggeworpen, als het gaat om het geven van richting en zin en houvast aan je eigen leven en dat van de samenleving. Ook zonder God, als de grote Vaderfiguur. Onze tijd is - als je er goed naar kijkt - ondanks alle welvaart voor de mensen, de crisis is weer voorbij, zegt men - nu met

de crisis een beetje minder, maar toch - vaak een tijd van diepe teleurstelling en desillusie. Die desillusie uit zich in scepsis en cynisme, in onbehagen. De grote visioenen zijn vervlogen. De grote idealen over spreiding van macht, kennis en inkomen en gezondheid onder alle mensen, ze zijn verdwenen. De huidige minister-president is zelfs van oordeel, dat idealen ongewenst zijn. Ook de grote woorden zijn vervlogen. God, Koninkrijk van God, een aarde waarop leeuw en lam in vrede samenleven.

Mensen verweesd, mensen zonder vader. Mensen zonder hoop, mensen zonder idealen. Dàt zijn wij zo langzamerhand geworden in ieder geval in het Westen. Misschien is het daarom wel, dat zoveel mensen hun heil zoeken bij al die hits, die almaar zingen over liefde. Misschien is het daarom wel, dat mensen vandaag de dag zo enorm bezig zijn hun behoeften te stillen met almaar meer en meer en kopen, kopen, kopen. Met Bas Heine, in navolging van Freud noemt, het lustprincipe. Misschien is het daarom wel, dat al die Stories, Privé's, Weekends en Vorsten, Blauw Bloed, met hun verhalen over koningen, prinses, film- en sportsterren week aan week zo verslonden worden. Misschien is het daarom wel, dat mensen zo graag in grote groepen bij elkaar zijn, in het voetbalstadions of tijdens popconcerten. Eigenlijk zeggen al die dingen iets over onze echte behoeftes, over onze echte verlangens. Over onze diepe behoefte aan warmte, aan geborgenheid, aan een thuis, waar je mag zijn zoals je bent. Aan een vader, die tegelijk rechtvaardig is en liefdevol. Alleen, vergissen we ons door al die diepe behoeftes, al die diepe verlangens, zo vaak te vullen met alleen maar aardse, materiële zaken. Uiteindelijk sta je dan toch met lege handen, want ze helpen maar kort en niet echt. Vandaar al die desillusie, dat onbehagen. In Johannes zegt Jezus zegt vanmorgen tegen ons, mensen van deze tijd: "Wanneer iemand mij liefheeft zal hij zich houden aan wat ik zeg, mijn Vader zal hem liefhebben, en mijn Vader en ik zullen bij hem komen en in hem wonen". En in Mattheus heet dat: "En men zal hem de naam Immanuël geven, wat in onze taal betekent: God met ons". Daarover wil ik het vanmorgen hebben. Over de vraag of het zin heeft om je diepste behoeften, je diepste verlangens te vullen met aardse zaken, zoals zoveel mensen vandaag de dag doen. Of, dat het veel meer zin heeft om je diepste behoeften, je diepste verlangens als mens - naar liefde, naar geborgenheid, naar samen zijn, naar een einde aan ziekte en pijn en onrecht, die mensen overkomen of elkaar aandoen op aarde - te vullen met het hoogste en beste dat er op aarde is. Met hemelse zaken. Met wat de bijbel noemt: God God. Dat God in jou komt wonen, zoals Jezus zegt. Immanuel, God met ons. Over wat dat is en wat dat betekent, vanmorgen in vier stukjes.

Eén. "Ik laat jullie niet als wezen achter", zegt Jezus in Johannes. Ik weet niet of Fortuyn deze tekst in zijn achterhoofd had bij de keuze van de titel van zijn boek. Het zou kunnen. Maar het is dat wat Jezus tegen ons zegt, voor de periode na Pasen, voor de periode, dat Hij zelf niet meer op aarde is: "Ik laat jullie niet als wezen achter". Eigenlijk is het in Johannes 14 steeds een beetje Pinksteren. Alleen dat Pinksteren ziet er bij Johannes heel anders uit dan bij Lucas in Handelingen 2. Het verhaal van de uitstorting van de Heilige Geest, zoals we dat zijn noemen. Daar, heel veel wind en vuur en storm en gebruis en energie. In Johannes 14 niks van dat alles. Daar gaat het veel rustiger toe, veel bedachtzamer, veel intiemer. Misschien zou je het zo kunnen zeggen: bij Johannes gaat het erover hoe de Geest werkt naar binnen toe, in het binnenste van mensen. Over hoe Wat de bijbel noemt God bij mij, in mij komt wonen. En ik dus niet alleen ben. Geen wees.

Twee. Hoe kan dat dan, dat wij, volgens Jezus, niet álleen worden gelaten. Dat we geen wezen zijn. Jezus zegt: "Dan zal ik de Vader vragen jullie een àndere pleitbezorger te geven, die altijd bij jullie zal zijn". Weer zo'n zin, waarvan je denkt, ja, maar hoe zit dat dan ? Wat merk ik daar dan van, in mijn leven ? Laten we eens proberen. Jezus heeft het over "een andere pleitbezorger". Letterlijk staat er: een advocaat, iemand die voor jou opkomt, een ruggesteun, een helper. Op de een of andere manier werkt het volgens Jezus zó, dat er voor Hem een Ander, een Andere kracht in de plaats komt. Net als Hij afkomstig van God. Je zou het ook zo kunnen zeggen. Volgens Johannes gaat er een voortdurende invloed van van wat de bijbel noemt God uit op de aarde, op mensen, altijd. En die invloed neemt in verschillende tijden verschillende vormen aan. Eerst in de vorm van Jezus zelf. Een mens van vlees en bloed, die je kon aanraken. Zichtbaar en tastbaar voor iedereen. In Hem laat God zien waar het God om begonnen is: een wereld met mensen die op elkaar zijn aangewezen, die afkerig zijn van geweld, die proberen vrede onder elkaar te maken, een wereld waar geduld en vriendschap groeien en paal en perk wordt gesteld aan ziekte, dood en geweld. Na Jezus' dood is Jezus niet meer hier. Maar dat betekent niet, dat de invloed van God op de aarde en op de mensen is gestopt. Integendeel. Alleen, die heeft een andere vorm gekregen. Een vorm die veel beter pàst, nu Jezus niet meer hier is. En dat welbewust. Want nu is het aan ons om het waar te maken. Nu is het aan ons om zelf vorm en inhoud te geven aan ons bestaan, aan ons eigen leven. Zonder Jezus. En dat wat de bijbel God noemt laat ons daarbij niet in de steek. Nog steeds laat God Zijn invloed gelden. In de vorm van een onuitputtelijk Reservoir aan kracht en energie, aan hoop en uitzicht, aan durf en doorzettingsvermogen, midden in de moeite en de zorg,

die het leven vaak met zich meebrengt. En die andere, ónzichtbare vorm van invloed van God, dat reservoir van kracht ten goede, dat noemt Johannes: Geest. Heilige Geest.

Drie. Maar klopt dat nou, met dat Reservoir, met dat Heilige Geest ? Hoe werkt die dan in een mensenleven ? Er zullen vandaag de dag talloze mensen zijn die zeggen: ach jongen, invloed van God op aarde. Laat alsjeblieft eens nakijken. Daar merk ik helemaal níks van ! "De wereld kan Hem niet ontvangen, want ze ziet Hem niet en kent Hem niet. Jullie kennen Hem wel, want Hij woont in jullie en zal in jullie blijven", hoorden we daarnet Jezus zeggen. De wereld. Dat zijn niet de mensen, die niet aan een kerk verbonden zijn of alle niet-christenen of alle niet-gelovigen, zoals sommige mensen denken. Met zo'n onderscheid heeft dat woordje "wereld" niets te maken. Het zit anders. De wereld, dat zijn al die mensen die denken, dat zij geen vader of moeder nodig hebben. Het zijn de mensen, die denken, dat wij mensen individuen kunnen zijn, niemand nodig, onszelf genoeg. De mensen die geloven, voor hen alles mogelijk, maakbaar is, als je maar wilt, doorzet, slim bent en je best doet. De Trumps en de Wilders en van deze wereld. Voor kritiek zijn zij niet vatbaar. Zij staan op zenden, eenzijdig, spreken het liefst via Twitter. Op ontvangen staan zij niet. Almachtig, alwetend, alleskunnend, god himself. Alsof het leven van ons mensen zou bestaan in onoverwinnelijkheid - altijd winnen - en in onaantastbaarheid en in "ik heb altijd gelijk", zelfs als ik het niet blijkt te hebben. Het boek over de liefde van de priester-dichter Ernesto Cardenal begint met deze zin: "In de ogen van alle mensen woont een onstilbaar verlangen. In de pupillen van mensen van alle rassen, in de blik van kinderen en grijsaards, van moeders en van liefhebbende vrouwen, in de ogen van de politiemans en van de bediende, de avonturier en de moordenaar, van de revolutionair en de dictator en die van de heiligen: in allen woont dezelfde vonk van onstilbaar verlangen, hetzelfde heimelijk vuur, dezelfde diepe afgrond, dezelfde oneindige dorst naar geluk en vreugde en bezit zonder einde". Ieder mens, zo heeft Cardenal gezien, snakt uiteindelijk naar een grenzeloze liefde, naar een liefde die voor hem of voor haar het leven echt de moeite waard maakt en die hem of haar doet voelen, dat hij of zij uniek is. Kan je dat bewijzen ? Nee. Maar het is er, volgens Jezus, wel. Dat een mens, diep van binnen zo'n verlangen koestert, dat is niet vanzelfsprekend, zegt Jezus. Dát diepe verlangen is de invloed van God. Het is er, zegt de bijbel, door God zelf bij mensen ingelegd. Dat verlangen noemt de bijbel Geest aan het werk, Gods Geest, Heilige Geest. In mij.

Vier. "En mijn Vader en ik zullen bij hem komen en in hem wonen", hoorden we daarnet bij Johannes. "En men zal hem de naam Immanuël geven, wat in onze taal betekent "God met ons".

Zo in Mattheus. Het is steeds dezelfde beweging en die beweging is fundamenteel voor het jodendom en het christendom. God komt naar beneden en deelt ons menselijk bestaan. Wij mensen hoeven niet omhoog, wij hoeven niet te worden als goden, ons wanend als almachtig, alwetend, alleskunnend, alles realiserend, onszelf genoeg. Het hoeft niet. Want wat de bijbel God noemt, komt naar beneden. God maakt zich "klein" en deelt met ons het leven van de mensen. Dat is de boodschap van Advent, dat is de boodschap van Pinksteren. Dat is ook de boodschap van Kerst, met dat kindje dat lijfelijk op aarde komt. God deelt onze menselijke staat. En die menselijke staat is niet onoverwinnelijk of onaantastbaar, maar fundamenteel kwetsbaar. Wie van ons weet hoe het hem of haar morgen om deze tijd zal vergaan ? In die beweging van Advent - God naar beneden, met ons - zit, volgens mij, een van de belangrijkste oplossingen voor onze tijd, voor onze samenlevingen, waarin zoveel mensen het gevoel hebben, dat zij er niet toe doen, dat zij aan hun lot worden overgelaten, verweesd. Advent, God met ons, laat ons zien, dat kwetsbaarheid geen zwakte is, zoals de Trumps en de Wildersen van deze wereld ons almaar willen doen geloven. Kwetsbaarheid is juist onze kracht. Omdat wij mensen fundamenteel kwetsbaar zijn, zijn wij ook fundamenteel op elkaar aangewezen. Dat is wat Mattheus met dat Immanuël: God met ons, God naast ons, aan ons kwijt wil. Doe als God en ga met elkaar het gesprek aan, niet over economische groei, niet over nieuwe infrastructuur, maar over deze vraag: als jij kwetsbaar bent en ik ook, wat doen we dan om ervoor te zorgen, dat jij en ik ons niet langer verweesd voelen ? Hoe stillen wij dat onstilbaar verlangen van jou en van mij, ons zelfde heimelijk vuur, onze zelfde oneindige dorst naar geluk en vreugde en bezit zonder einde, zonder dat daarbij iemand, wie dan ook, buiten de boot valt ? Die alles veranderende en hoopgevende boodschap is de boodschap van Advent. Amen.

D.J. Couvée, Rotterdam, 4 december 2016